

המלחמה הזעירה ושחרורה של חבש

מסעות חבש, אשר נסתיימו לפני שנתיים, נראים כיום כדבר השייך לעבר הרחוק של מלחמת-עולם זו. אך ערכה של מלחמת-ההרים היא, בחבל-ארץ מרוחק ובלתי-מפותח, חורג מתחומיה הגיאוגרפיים של זירת-הקרבות עצמה ואף מתחומי-הזמן של שלב מסוים בהאבקות העולמית. חבש, אף כי מקומה הוא, לכאורה, "מן הצד", נמצאת סמוך לעורק החיים הקיסרותי והצבאי של בריטניה ושל ברית האומות המאוחדות כולה. לולא שוחררה — ובהקדם — לא היתה תקומה לחזית המזרח התיכון בשנת 42—1941. היא היתה סמל, ובמדת-מה גם דוגמה, לתהליך של שחרור עמים נכבשים שברובו הגדול הוא עדיין תהליך לעתיד לבוא. על אף הבדלי-התנאים הצפויים אפשר ללמוד לא-מעט מפרשה זאת.

המלחמה הזעירה, המופיעה לרוב כחזיון המשולב בתוך מהלכן של "מלחמות גדולות", רק לעתים רחוקות הובלט ערכה הדינמי הבלטה כזאת כמו במערכת מערב-חבש. אולי רק בספרד של ימי נפוליון-וולינגטון ובמלחמת-הבורים (נסיוןן של סין ורוסיה טרם ניתנה האפשרות לחברו ולבררו במדה הראויה) ראינו דוגמאות כה ממשיות לגילוי כוחה של ה"גריליה" וההשואה עם ספרד אפשר כי תהיה כאן ההולמת ביותר, מבחינת הצירוף בין פעולת הצבא הסדיר (בריטי — בשני המקרים) והסרטיזנים ומבחינת השגת הנצחון גם יחד. דרכי "מלחמה זעירה" אלה ודאי שימצאו את המשכם וההסת-חותם בשלבי-קרבות נוסמים של מלחמת-השחרור העולמית. ובימים אלה בא נסיון-בורמה והוכיח. ודאי שאף לו יבוא עוד המשך ראוי, ואולי שוב — בזירות-מלחמה המרוחקות והשונות מן הקודמות, ובמסיבות מתחדשות ומשתנות.

המאמר הפותח את הסדרה — "מסע חבש", עומד על המסגרת הכללית של המסיבות הצבאיות שהביאו לידי "משלחת-ההסתננות" הבריטית במערב-חבש, ומסמן את שלבית העיקריים. הוא לקוח מתוך «Abyssinian Campaigns», בתוצאת מיניסטריון המלחמה הבריטי. המאמר "גדעון בחבש" שאוב מתוך הספר «Sealed and Delivered» לונדון, 1942, מאת ג'. ל. סטיר, עתונאי אנגלי מחונן, שראה בשעתו במו עיניו את חבש ע"י האיטלקים, — ומאז הספיק לשהות בזירת-המלחמה בספרד, ב-1939 במושבות-איטליה-וצרפת שבצפון-אפריקה (מתוך ספרו «A Date in the Desert» נלקחו מסות ההתישבות האיטלקית בלוב שנתפרסמו ב"מערכות", חוב' ד') ואחר כך — בחזית פינלנד. במלחמת-חבש היה סטיר קצין-התעמולה הראשי של הצבא הבריטי הקטעים הניתנים כאן מפרי עטו מבליטים את הרקע האנושי והנפשי של מלחמה זו המיוחדת במינה, עומדים על הטקטיקה שלה, המקורית אף היא ברובה, ומציינים את אופי פעולתם ואת תכונותיהם של כמה מראשי העושים שבמשלחת הבריטית — וביניהם במיוחד, את א. וינגייט הידוע לנו מאז. הרשימה השניה המובאת מספרו של סטיר, "לקח הגריליה בחבש", מנסה לתת הערכה כוללת ללקח המסע, ולהסיק ממנו מסקנות לעתיד. אליה נתלוו כאן רשמי-עיון של ה. ק. קורא ארץ-ישראלי.

מסע חבש

בפתח המערכה

במשך ארבע שנים מאז הכריעה איטליה את מדינת-חבש הקימו האיטלקים באפריקה המזרחית כוחות עצומים שהיו בבחינת "חי הנושא את עצמו". היו להם למצער 300,000 איש, 400 תותחים ו-200 מטוסים. 100,000 איש, לערך, ואתם ארטילריה אדירה, עמדו נכונים בנבולה של סודן. שדות התעופה של אריטריאה נמצאו בשות-פגיעה במטרות שבשטחים הבריטיים. היו להם לאיטלקים נתיבי-נישה גותים — מפתח-הגיחה המבטיים שלאורך גבול בן 1,200 מילין, בקארורה, קסאלה, אום-הג'ר, מיטקה, ג'ופה, קורמוק ורמת בוקה. כוחותינו אנו היו נופלים מהם במספרם עד כדי גיתוך. היו שם שלושה בטליונים בריטיים, הבטליון ה-2 של וסמיוורקשיר, ה-1 של ווסמךשיר וה-1 של אפסכס, ומספרם ביחד לא עלה על 2,500 איש, שנועדו להגן על חרמון הבירה, על פורט-סודן הנמל, ועל עטברה צומת מסלות הברזל,

מכל התקפה שתבוא מאיריאה. על הגבול חנה חיל-המנן הסודני — אלא שמשקל הארו היה עולה על כוחו המספרי. הוא מנה כדי 4,500 איש, ועליו הוטל להגן על הגבול בן 1,200 מילין. צבא זה היה מורכב משש פלוגות-מכונות-יריה ממונעות, כשתקן הפלוגה הוא שבע מכונות משוריות מזוינות מכ"י ויקרס ורובים אנטי-מקיים מטיפוס בויס, שמונה מכונות-קרון ללא-שריון מזוינות מקלעי "בֶּרֶן", ומכונות-משא כדי הסעת שתי מחלקות רגלים (60 איש). מנקים לא היו להם, ולא ארטילריה נגדת, ובעצם — אף לא תותחים מכל סוג שהוא, חוץ משני תותחי-חוף "נחים" בני 6 אינש בפורט-סודן, וארבעה האוביצרים קטנים ונושנים בארמון המושל הכללי, שנועדו לירייה-כבוד בתג הרמדאן של המוסלמים. אשר לחיל האויר הרי נמצאו בסך הכל שבעה מטוסים נושנים לסייע לחיל המצב בן 7,000 איש שיחזיק בעמדתנו בחבל ארץ שנדלו כשיעור גרמניה. אמנם, בקרבת פורט-סודן חנו שתי להקות מפציצים שנועדו לסייע לצי בתפקידו להבטיח את חופש התנועה לשירות הבריטיות בים סוף, וגם למפל בחיל האויר האיטלקי שבאיריאה. המכונות של אחת מן הלהקות הללו אף הן הוד שיבה חפף עליהן; לשם התנוונות מפני מטוסי הקרב האיטלקיים מן ההכרח היה לקבוע בהם, מניה וביה, מקלעי-לואים, לירות בהם דרך אשנביהם הצדדיים של מטוסים אלו.

פלוגות-מכונות-היריה הממונעות של חיל-המנן הסודני היו מרוכזות לרוב במדבר המזרחי בואכה קסאלה. התפקיד היחיד שהיה בכותן לבצע הוא: להציק ולהטריד לכל שדרת אויב אשר חנסה לעלות על חרטום, פורט-סודן או עמברה; ולשם כך אומנו במשך שנים מספר. היריורה היחידה שהיתה להן בקרבת מקום היו מעט חיל-רגלים סודני שנמנו עם גדוד הגמלים, הקורפוס הערבי המערבי והקורפוס הערבי המזרחי. אולם תילות אלה לא יכלו להתשב בשום פנים רורבה חפשית. לאחר תמוטתה של צרפת היה מקום לחשש שמא תכנענה גם מושבות צרפת שעל האגם צ'אד ובאפריקה האקואטוריאליה ועל כן, איפוא, תיבים היו כוחות הרורבה הבריטיים לזמן עצמם להגן על גבולות סודן לא רק ממזרח אלא גם ממערב. יתר כוחותינו מנו שש פלוגות-רגלים של הקורפוס האקואטוריאלי בדרום הרחוק, את הגרעין של בטליון-הספר שעמד בארגונו, וכוחות המשמרה המחזיות שהיו מפירים (בשל מחסור באנשי צבא) את רצועת הגבול הארוכה שבין גאלאבאט ורמת בזקה. מאז-הכותות בזירה הסודנית, בהפתח מסעיה-מלחמה לשנת 1940, היה לרעתנו כמעט בשיעור של 10 ל-1, — וכל הסימנים העירו שיחם זה ישאר משך שבועות, ואפילו חדשים. ברם פעלו כאן גם גורמים הנמנים עם "הבלתי נשקלות". אנשינו היו מעטים למספר אך עשויים לבלי חת. בראשם עמד המיור-גנרל פלאט, מפקד מוכשר השולט ברוחו להפליא. הוא ואנשיו הצליחו להוליך שולל את האיטלקים עד כי סברו הללו שכוחותינו עצומים הרבה יותר משהיו באמת. עיקר תפקיד קשה וחיוני זה נפל בחלקן של הפלוגות הממונעות, אשר, אנב, היו חיל שנבנה על סהרת הסודניות, פרט לשני קצינים בריטיים שבכל פלוגה. ואכן, ראוי חלקם במערכת-אפריקה לדברי שבת והודיה כאלה שהלק ראש הממשלה לטנסי הקרב של הר. א. פ. בימי המערכה על בריטניה; שכן לעתים רחוקות יארע "שרבים כל כך יהיו תיבים כל כך הרבה למעטים כל כך". אולם יש להרגיש במיוחד שתילות האיטלקים לא היו כלל בחינת חומר עלוב ומבוטל. צבאם הכיל יחידות-לבנים למכביר, תילות סדירים ובטליונים של "החולצות השחורות" (שבאו מבין קנאי המפלגה הפשיסטית) — כאחד. מבין גדודי הילידים אשר להם הרי בני איריאה היו גם עוי לב וגם שומרי אמונים. החבשים אמנם היו כבר מפוקפקים יותר

במידת הלוואיות שלהם, אם כי אין ללמוד מכאן שנשתוקקו לנמש את המערכה רק משום שחבשים הם.

* * *

ב־3 ביולי 1940 הניע לחרמום הקיסר הִילֶה סִילֶסְיָה בלוית בנו השני (הרוכס מהראר) ועמם קומץ אנשי פמליה. בבואו מצא כי הבריטים לא ממנו ידם בצלחת. חמשה מחסנים לנשק, מזונות ופאלרים של סריה סָרָה (המטבע המקובל בחבש) הוקמו ועליהם שמר במליון הקפר שעמד בעצם בריחו. המיור צ'יומן, שהיה בקי בגוג'אם, נתמנה קצין-אינטליגנס מיוחד בחרמום. מתוך כך מצא הקיסר את ידו לפרסם מִיד את דבר בואו לנבול, אם כי רבים היו שהאמינו (עד שנכנס לתחום ארצו ממש) לבדיה של האימלקים כי הקיסר מת, כבִּכּוּל, בגולה. פרשת המערכה שערכו הפטריוטים החבשיים ומסיעיהם הבריטיים עוד חסופר במקום הַיָּאות. אולם יש לצַיֵן בזה כי העצבנות שתקפה את האימלקים מחשש מרידה בחבש מצצה חלק נכר מהאמצעים שבידם והגבירה את קשייהם בעריכת כוחותיהם. בהגיע המערכה אל שיאה, בשעה שהאימלקים יוקקו בקָרָן ובהראר לכל אדם בשורות התזית (ואמנם הם העתיקו כ־75 במליונים לחזיות הללו) הרי עצם הסכנה של התקוממות חבשית כבלה למקומות עמדתם במחוזות אמהרה וולקאית 56 במליונים. ולא זו בלבד: הם לא היו במוחים לעולם אם האימפרטיות החבשיים שלהם יעמדו בגאמנותם. ואכן אלפים רבים מהם ברחו מן השורה. התנועה הפטריוטית החבשית הפכה איפוא להיות מתחלתה ועד סופה גורם רב ערך למובתנו, הן בעת שהיתה בחינת אפשרות בלבד והן בעת שהפכה הלכה למעשה.

ברם, ביוני 1940, וחדשים רצופים לאחר כך, אי אפשר היה להעלות על הדעת יותר מאשר אפשרות הגנה על סודן בלבד.

המשלחת „101”

ב־25 ליוני עננה בגמל אלכסנדריה ספינת אויר מסוג סוֹנְדֶרְלֶנְד ממפקדת החופים. נוסעי הספינה שהו בה עד אשר החשיך היום. אז עלה לחוף הקיסר היילה סילסיה. למחרת הבוקר, עם הגץ, יצא הקיסר לוואדי תֶלֶפָה, וב־3 ביולי הופיע בעילום־שם בחרמום, בביתו של אחד מ„אנשי הקודש” של סודן, הַשְּׂרִיף * יוסף. מכאן ואילך עד תום השנה היו באים שמה ממערב חבש ראשי השבטים הנאמנים לקיסר, ומכאן גפתחה ביומנתו פעולת התעמולה בלשון האמהרית. בינתיים התחילו מתכנסים שמה פליטי חבש מכל רחבי המזרח התיכון, על מנת להתפקד לגדודים ולשאת מלחמה בצל חותם האריה שעל דגלו הירוק־הצהוב־האדום.

בסודן נפגש הקיסר בידידו משכבר, הקולונל סגדפורד (עתה בריגדיר), אשר נתמנה להדריך את המשלחת הצבאית הבריטית (בשל הסוד שבדבר נתכנתה המשלחת במספר „101”, ופעולתה היתה בהתאם לתכניתם שנקראה „Planex”); המשלחת שונרה לגוג'אם, אשר היתה ידועה כמרכז הקרוב והער ביותר למִרְד החבשי. ב־12 לאבגוסט חצתה שייַרַת הפרדות הקסנה את הגבול. הקולונל (הקרוי מעכשיו בפי הילידים בשם „פִּיקִי סָרָם”), כלומר „אהובה של מְרִים”) עשה את דרכו בלוית קפיטן אחד, רופא, מכשירי אלחוט, מצרכי חיים לתודש ימים, כסף, סמי. רפואה, אגרות מאת הקיסר, ועמו אף גציג של הקיסר. קצין אחר מן המשלחת הזאת נפל בידי משמר אימלקי בין סבכי השיחים שעל הגבול, השייִרָה שלו נפוצה לכל עבר

* מי שנחשב על צאצאי הגביא מוחמד. — המער.

והוא עצמו עקבותיו נעלמו עד היום הזה. אולם רובה של המשלחת עשו דרכם לנוג'אם בארץ שמה ומשמה, והיו חוצים נהרות בעירום-גוף, ולמעלה ממחצית שייחתם אברה בשל מחלת סוסים. את הרופא אנוסים היו להשאיר לאחר שעבר כשלושת-רבעי הדרך. מחמת מחסור בפרדות, והקצין השני נשלח לסייר את קווארה. באחד הימים שבאמצע ספטמבר נפסקה הדומיה-מאונס שהוטלה על מכשיר האלחוט אשר ל"אהובה של מרים". הוא הגיע בשלום אל הר זיפיסט, בקרבת מקום דינ'סמאץ* מאנגאשה, ראש-שבט ששמר אמונים למלכו, — ועמו החל מיד לתכנן התקפות על דרכי התחבורה של האיטלקים.

בימים שלפני כן כבר הגיע אל מאנגאשה שליחו של הגנרל פלאט, ונחקבל בויקוקין די-נור מקני רובים, ויחד עם דינ'סמאץ נאגאש, מנהיג נוג'אמי שני, החל עד מהרה מכה בתופים בכפרים הסמוכים למבצר האיטלקים, וגיס מאות פרדות ואנשים למען ציד את השקיה הגדולה שתצא לדרכה אל הישימון שבגבול סודן. שקיה זו פגשה את סנדפורד בדרכו, ולפני כן התנגשו במשמר איטלקי חזק. זמן מה האמינו האיטלקים כי יעלה בידם לפזר את השקיה; אך באחד הימים בשלהי אבגוסט הצליחו תריסר מאנשי השקיה לתצות בשחיה את הנהר עטברה והתראו עם מושל המחוז הבריטי הצעיר. משהוגשה להם סעודה אכלו האנשים, אך מיד הקיאו את אכלם. ברם, עד מהרה חזרו לאיתנם עד כדי מסע לג'רף, בו ביום שהגיע שמה הקיסר, והמה יצאו לפני אהלו המפואר במגרש התעופה בניתורים ודילונים של מחול-המלחמה הנודע בשם פוקיה, בעוד תילים זהירים ודרוכים מגודר מערב-יורקשיר כוננו כלפי מעלה את מקלעי הפגיון שלהם בין העשבים הגבוהים שמשני העברים.

באוקטובר חזרו האנשים הללו לנוג'אם, ובידיהם צלומי הקיסר ברדתו מן הממוס. הקולונל סוללי, מפקד הבריגדה הקולוניאלית שבדנגילה, בנבול מחוזו של מאנגאשה, היה הראשון שהבחין באותות הסכנה. בספטמבר ובאוקטובר עשה מאמצים גדולים לעקור מן השורש את מאנגאשה ואת "101" גם יחד. היתה שעה שסנדפורד עצמו היה רץ במורד סלע, והוא אדם בן 58, כשהוא מויע במשקפיו, וכדורים של מכונות יריה מזמזמים סביבו ממות של 400 צעדים. אך "הבאגדה" האיטלקית עברה על פני המערה בה נסתתר, והוא נותר בחיים והצליח לבסוף לגשר בין שני שרי נוג'אם הפטריוטים אך קנאתנים, והוציא מידם תעודה המאשרת כי מכאן ואילך ישתפו פעולה במלחמה ולא עוד יבקשו לפתות לשירותם איש את חיילי חברו. בחדשי אוקטובר ונובמבר עסקו בהתקפות קלות על דרכי המלך בנוג'אם, ומירו את חייהם של החבשים ששכנו בעיבורן של המצודות האיטלקיות.

הר. א. פ. פתח בשורת הפצות, והעמיק חדור אל מעל למרכזי-הבריגדה האיטלקיים אשר בדנגילה, בוריה ודברה-מרקום, וזאת הפעם הראשונה הביא לעיני החבשים ראיות תותכות לכוחה הגובר של בריטניה באויר.

חששות האיטלקים גדלו. הגנרל נאסי, המוכשר ביותר מכל האיטלקים במשא ומתן עם החבשים שהיה נוהג בהם מנהג אנשים אחרים, מושיט להם את ידו, מזמינם אל שולחנו ועומד בדבורו, — הועבר ממשרתו כממלא מקום המושל הכללי של הקיסרות, ונשלח לגונדר, לעמוד בראש מפקדה צבאית מיוחדת שהפקדה על אזור המרידה של נוג'אם וארמץ'הו, הנפה המשתרעת צפונה לדרך גונדר-מטימה; שני בריטים אחרים, המיור בנטינק ומהנדס אירי המומחה למוקשי-קרקע, פעלו כאן להפית את אש המרד.

* דרגת שר-צבא חבשית, שניתנה לראשי-השבטים ולשליטים פיאודליים. — המער.

זו היתה איפוא הפעולה-שכנגד שכפו על האיטלקים קולוגל בריטי וארבעה קצינים בריטיים ושתי מערכות-אלחוט, — חבורה קטנה אשר בחודש ספטמבר כבר אול מכליהם כל דבר מאכל ומשקה אירופי, ובחודש נובמבר אולה גם הפרוטה מכיסם עד שנאלצו ללוות מאת נאנאש 6,000 פלרים של מרקה-טרוה. לא בשל טובת הנאה חמרית (שום פחדות לא היו בנמצא להביא את „טובת ההנאה" הזו מן המתכנסים שבגבול סודן), אלא בשל הרגשת-הבטחון אשר הפית קומץ האנגלים המאוששים שאינם ניתנים להיתפס בכף והקשורים באלחוט עם קיסר חבש ועם הגנרל פלאמ — רק בשל כך עמדו אנשי גוג'אם במרדם, זה המרד המזור, הנמול מרץ, אך מהלך אימים כסדר, עד שנאלצו האיטלקים לבזבז כמה מסובי מפקדיהם כדי לדכאו. החבשים נצטוו לבלתי התקיף עמדות איטלקים; האיטלקים מצדם לא נהפחו לסמות מעל דרכי-המלך על מנת לערוך קרבות בחבשים. שררה רק מתיחות בלבד, מין איבת-המונים שאין לחשב מראש את תוצאותיה, והיא ששתקה והצמידה ארבע בריגדות איטלקיות בגוג'אם. זה היה פרי עבודתם של הקיסר ושל „101". בנובמבר החלו מסוסי וקסלי מן המיסת 47 לחתות על קנקנו של פנים-גוג'אם ביום ובלילה, והיו תוקפים את פתח-הגיאורגים ודנגילה. מעתה היה צריך בגורם משימים, — בגדודי צבא מלומדי מלחמה, כדי להביא לידי התפרקותו של השלטון האיטלקי באתר ממחוזות חבש החשובים ביותר.

* * *

ב-20 בנובמבר ירד מסוס נושן מסוג וינסנמ * על אדמת המרשים בסקלה, בארצו של מאנאשה, ורק בדרך גם של שקול דעת וחכמת נהוג השכיל המים לחנות בשלום — ועוד מעט שנתרסק בשל בור. קצין המטה שבו, המיור וינגיט, ירד הימנו והביא עמו ידיעות משמחות ל-„101". כוח מעורב סודני-חבשי, בפקוד בריטי, עומד לפגש בקרוב לגוג'אם. שירות גמלים עצומות יעתקו מן הגבול שליר רוסייקם לעבר רכס ההרים של בלאיה אשר במערב גוג'אם, וישאו ויביאו נשק, תחמושת וצרכי מזון בכמות מספקת כדי להכות את האיטלקים בדנגילה, בורגיה ודברה-טרקום. חילות-החלוץ יכנסו תחלה, תוך שבועות אחדים, אל בלאיה — שכבר החזיק בה מנהיג-הפטריוטים פאפרא זאלקה — וראש מעשיהם יהיה להתקין מגרש-חניה לבוא הקיסר.

בכך הובאה אל קצה העבודה החלוצית של המשלחת. ליר רוסייקם וסמוך לאום-איךלה, אשר על תחום סודן הלוהט והקבש צפונית משם, רוכזו אלפי גמלים מכל קצוי סודן ורבות מסבעות כסף נוצצות שהטבעו בבוסבי. במזרד הנילוס הלבן נלשו ספינות-נהר נושנות שהסיעו את הבטליון החבשי השני, שהוקם בקניה משרידי גדודי הגלה שנמלטו מסג' בשנת 1936. במעלה הנילוס הכחול עלתה פלוגת-המשמר הרביעית של בטליון-הספר הסודני, לשמש „חוד-חנית" לוחם במסע גוג'אם. שבועים ימים ארכה הדרך עד עברם במישורי ארץ-החררים, של הלבנה המכוסה שיחים מתים, — והבקיעו להם נתיב בסבך בסכיניהם הארוכים עד אשר הגיעו לרגלי בלאיה. ולמעלה מששה שבועות חלפו לאחר מזה עד אשר הקציעו וישרו והתקינו שדה תעופה בקרקע-הכותן התחתון ובין סבכי-הפקולין. אנשים אלה — גם הם אולו מזונותיהם. אחריהם הגיעה היחידה שנקראה „המרכז החבשי מס. 1 לאופרציות ולידיעות" אשר בראשו עמד קצין בריטי וכמה סמלים בריטיים, והיא כללה כ-100 פלימים חבשים; „מרכז" זה שמש מעין אב-טופס לכמה ארגונים דומים שנתכוננו בתרומם למלחמת גרילה תקיפה כנגד עמדות הקבע האיטלקיות.

בכל אותה ככרת ארץ, שרחבה מגיע כדי 90 מיל, שהשתרעה בין בלאיה לגבולות סודן לא היו כל דרכים בנמצא, ומים — בכמות זעומה בלבד. סיורים, שתכליתם היתה לגלות אפשרות למעבר רכב-ממונע — נכשלו מדי פעם בחבל ארץ המבוחר כולו נקעים-נקעים. אולם ב-20 בינואר 1941, יום אחד לפני התחלת האופנסיבה בחזית קסאלה, כבר היה הקיסר נכון לעלות בבלאיה, משענתו הראשונה לאחר חמש שנים, על אדמת מולדתו.

דגל חבש הונף על אדמת הגהר התרבה של דינגר, כשמשמר כבוד סודני נפרד מאת הקיסר ומשמר-כבוד חבשי מקבל את פניו. ואז הוקרא נאומו של הנג'ל פלאט, שבדרך את הקיסר בברכת „עלה והצלח". הקיסר פרסם דבר-מלכות, בו נתן חנינה לכל יריביו התבשים, ומסביב, חבויים מעין ממוסים בין שיחים עבותים, רבצו אלפי הגמלים שהובאו ממישורי סודן, למען יוליכום ללא חמלה על ההרים הקשים שמרם ניסה בהם מעבר, כדי לבצע מפעל תקומת מדינה שהיה המזור ביותר בכל הזמן החדש. מן ההכרח היה להקריב את הגמלים הללו קרבן, שכן מן הנמנע היה להעביר לגוג'אם באמצעי תובלה אחרים את האספקה הדרושה בשביל להכניס לתוכה חיל מצב עוד לפני עונת הגשמים.

האורחה הגדולה

אם כי הקיסר עבר את הגבול ב-20 בינואר הרי רק ב-6 בפברואר הגיע ברכיבה אל צוקי בלאיה, למקום המפקדה שלו שבגובה 9,000 רגל; והממליה שלו נצמצמה עד כדי שלושה קצינים בריטיים ושלושה תבשיים. כל הנסיונות לחדור במכונית דרך שיחי הערבה עלו בתוהו. מכונית ההובלה שהסיעה את הקיסר נדדדה ונתהפכה באחד המקומות, וכמה וכמה פעמים היו הקיסר ושריו אנוסים ליד ממושבים ולהתקין במו ידיהם מסלול אבן או מרפד-שיחים במצעי נהרות שחרבו ואין בהם מעבר. ימים עברו עליהם ללא טפת מים, והשרב היה כבר מנשוא. בעקבותיהם הלך הבטליון החבשי השני. ואילו מותר במליון-הספר הסודני עשה דרכו לעבר בלאיה במסלה נוחה יותר שחברה מצד דרום. בין התשמישים שהובילה עמה שיירת הגמלים הגדולה הזו נמצאו גם מכשירי דפוס לאמהרית, כדי להדפיס את דברי הקיסר וכרוזי תעמולתו בגווני דיו רבים, וכן רמקולים שנועדו לתעתע באויב ביום קרב. אלה אשר פילסו להם דרך לבלאיה בארץ-חררים זו הכריזו כי מצפן לא נדרש להם. הם יכלו לכוון את מהלך השדרה לפי צחנת פגרי הגמלים; פמליית הקיסר מנתה 57 פגרים כאלה יום אחד. אבק שתור ולוחם, דק מן הדק, ריחף על פני הנתיב הממושמש. אדם חי לא נודמן להם כאן עד הניעם אל מעלה ההר.

כאן הוכן פוק מיוחד לקיסר, וראשי שבטים וגאמני-ביתם של אלה החלו נוהרים כגמלים אל בלאיה לנשק את רגלי הקיסר. ממוסים איטלקיים הניחו ובאו, אלא שהם הפציצו רק את שדה התעופה אשר מרם שלמה מלאכתו. הבאנדה — תלים תבשיים לא סדירים לזבשי מדים — אשר עד כה התווקו למען האיטלקים במורד שממורת בלאיה ושמשו להם מעין כלבי-משמר על פני הרמה — הללו מערכת-ארגונם החלה מתפוררת עם בוא הקיסר. זאלקה בירו, מנהיג חשוב במפאקל, חבל ארץ פורה, השוכן ליד המסלה המתפתלת במעלה המדרון אל לבה של גוג'אם, נכנע, הוא וכל אנשיו עמו. במליון הספר והבטליון התבשי השני נכנסו אל ארצו, ואור ליום 23 בפברואר עמדו עיקרי הכוחות של שתי היחידות הללו, עם מתלקת-מרגמות בת ארבעה כלי-ירייה (הדבר הדומה ביותר לארמילריה שהיה ברשותם) בגוג'אבארה, מצודה

איטלקית שהוקמה לרגלי הר הלול כמין קנא של סוכר, בלב לבה של גוג'אם, בצד דרך המלך, המשמשת כמעין ציר לנפה כולה, אשר סללו האיטלקים והיא מוליכה מבחר-דר-גיאורגיס שבחוף אגם סנה אל דגנילה, אנג'אבארה, בוריה, דמקצ'ה, דברה-מרקוס ואדיס-אבבה. האיטלקים פינו את אנג'אבארה ימים מספר לפני כן.

הבריגדה שהחזיקה בדגנילה — הר. א. פ. היה מפציה והפטריוטים היו ממרידים אותה, ואף היא נמשה את בחר-דר-גיאורגיס, וכל ארצו של מאנגאשה נחרקנה מאיטלקים. היגיעה הרבה שנפלה בתלקם של חילות המצב האיטלקיים הללו מחמת הסביבה העוינת, השמועות על מורי אויב כבדים, והתביעות הדחופות לרורבות שתבע הגנרל גאסי בגונדר — כל אלה הביאו לידי פנוי החבל הצפוני של גוג'אם.

כוחות „גדעון“, כפי שנקרא מעתה לתלקים אלה של במליון-הספר והבמליון החבשי השני, למחלקת-המרגמות וליחידת התעמולה — כוחות „גדעון“ פנו איפוא נגבה. הם היו מהלכים רק בלילות, בשל העדר סיוע בלתי-אמצעי מן האויר. בשורה עורפית, 700 גמלים ו-200 סוסים ופרדים אתם — כך היו מהלכים במורד הדרך לבוריה, דרך כפרים חבשיים שנעזרו משנתם. השדרה ארכה היה 4 מילין, ובעקבותיה נסעו הקיסר ומשמר-הראש שלו.

שמועות עשו להן כנפים וגדלו ועצמו. חיל-צבא אדיר מתקרב ובא — הודיעו לקולונל גאמאלה, מפקד הבריגדה האיטלקית בבוריה, מקום שם עמדו לפקודתו 5,000 חיילים שחנו במצודות אשר המקומות עבדו נבחרו יפה, ועמם ארטילריה, חיל פרשים, וכלי-ידיה אבטור-מטיים, קלים עם כבדים, למכביר. הקולונל לא יכול היה להעלות על דעתו כי הצבא העולה לקראתו מונה רק 450 איש, 4 מרגמות, כמה רובים אנטי-טנקיים וקומץ מכונות-ידיה „ויקס“ ומקלעי „ברן“.

ב-27 בפברואר, עם שקיעת החמה, התקף ויגניי עם שתי מחלקות והמרגמות שלו את האויב באחת ממצודותיה התיצוניות של בוריה, ועם זאת גם הדף התקפת-נגד של חיל הפרשים האיטלקי. הנה כי כן, אלה היו המהלומות הראשונות באותה מערכת גיריליה הראויה להזכר. אחת המחלקות המשיכה לתציק למצודה במשך הלילה כולו. והאיטלקים ענו בהמלת מספר מפתיע של פגזים וכדורים עד עלות השחר על מטרות שבדמיון. כעבור יומיים נמשו את עמדתם זו.

ב-1 במרץ החלו מחלקות מבמליון-הספר להקניט, בסגנון כלבי-ציד תוקפים החביב עליהם, את מנקוסה, המצודה הקיצונית שבמורת בוריה, ולאיים על קו הנסיגה הישיר לדברה-מרקוס שנותר לחיל המצב של בוריה. הבנינים שבמצודה הועלו באש בהרעשת המרגמות ונוקבו קשה באש מכי „ויקס“ יחידה. בשעת הפסקות באש היו אנשי התעמולה מריעים ברמקולים ונושאים דברם אל אנשי האויב. רבים ברחו מן השורה. הסמלים, בני-ארימריאה, אנוסים היו, איפוא, לכבול סיעות שלימות של חילים סוררים. בבוא השעה גויסו לדבר-מצוה שתי נבירות חבשיות ישישות, והן חמקו בהתבא אל מכלאת-הבקר של המצודה, פתחו את בריח השער, והניסו את כל עדרי הבקר אל זרועות הפטריוטים שהמתינו מחוץ לשער. תכסיסים משונים אלה של אויב השרוי בכל מקום היו למעלה משיעור כוחו של גאמאלה, וב-4 במרץ, בתמות ממוסים מנמיכי מוס ומחגורת של צבא-פרשים, יצא חילו בהמון לדרך המוליכה לדברה-מרקוס. כמעט שרמסו בצאתם בצבא „גדעון“, אלא שכרגע האחרון הצליח

הלה להסתלק מן הדרך. ויגניימ עצמו נאלץ לרוץ בקגליו כמה מילין. אז עלו אנשי במליון-הספר של בוסמר, אשר מנו כאן 300 איש בלבד, סגרו מאחור על האימלקים והחלו מונבים בנתשלים. כאן ניתנה שעת כושר להשמיר לחלומין את כל צבא האימלקים אשר בגוג'אם, אילו דק יכולנו להפריש לכך ממוסים מן המלאי הזעום שבידנו. רדופים על צואר על ידי 300 סודנים בקיאים במלאכתם, בתוך אוכלוסיה, שקמה לפרק מהם את נשקם ואת בגדיהם, השואפת בתאות נפשה רוח משני אנפיהם, מעשה כלבי ציד אפריקאיים—צעדו האימלקים במישרים לעבר הבמליון החבשי השני אשר חנה על הדרך, במצע נהר, מערבית לדמבצ'ה. בלית ברירה אנוס היה הבמליון החבשי השני לקבל עליו את המהלומה מידי גוף צבאי גדול זה, מבלי שנמתייע בכוחות אויר שיש בהם כדי להמם את האויב. מתלקות בודדות גילו התנגדות עקשנית מאוד. חבשי אחד זנק על אם הדרך אל מול המכוניות המשוריינות שיצאו בראש מתנהו של האויב, כונן בהקפדה במישור הפתוח את רובהו האנטי-טנקי ושיתק, ממות קצר, שתיים מן המכוניות; בסיימו את מלאכתו חלץ את הברית ונתפז לברות. המקום היה זרוע גופות אימלקים; לאחר זה מנו אנשינו 120 גופות. אולם פלגה קמנה כל כך לא היה בכוחה לעצור את נאמאלה, ולכסוף שמף עבר עליה ומסביבה, ופיזר את שיירת האספקה שלה בדרכו. אך דוקא משום שהפלגה היתה קמנה כל כך השכילו אנשיה בתלקם הגדול להתבא בינות לשיתים ובבריכות המים זנותרו בחיים.

רוחו של נאמאלה נתעררה מאוד, וב-8 בחודש פינה את דמבצ'ה. וב-10 בחודש — את „מצודה עמנאל“, והסיע עמו את כל חילות המצב — לדברה-מרקום.

הקיסר חוזר לבירתו

כל הצבא האימלקי שבגוג'אם, פרט לבמליון שחנה במזמה וכוחותיו של מורלי שניתנו במצור בצפון הרחוק, בבחר-דר-גיאורגיס, על ידי חלקים אחרים של במליון-הספר — כל הצבא הזה נתרכז מעתה בדברה-מרקום ובמעוזים שעל גבעית גוליס, מרחק מילין מספר מערבה לדברה-מרקום, בדרך בואכה מבורייה. מספרם עלה ל-12,000 איש ומעלה, ועמהם תותחי הרים בשיעור הרגיל אצל האימלקים. הבמליון החבשי השני, לאחר כל מה שעבר עליו, שוב לא יכול היה להתחשב עוד כת צבאי לוחם. המאבק על דברה-מרקום הומל איפוא על שכמם של 300 סודנים מבמליון-הספר שבפקודו של לויטננט-קולונל בוסמר. וכאן פיתחו תכניקה חדשה במלחמות גריליה מאורגנות.

בלכתם בעקבות האויב לאורך דרך נסיגתו — היו צולפים, לילה-לילה, במקלעיהם אל מדורות המחנה שלו ממותים קצרים; אך עתה, בפני דברה-מרקום, חזרו ונקטו ב„רימון“ והמלת פצצות בהיקף רב.

בדרך זו נתפסו לילה-לילה עמדות שונות; אבינה פונתה, וקו גוליס קשה היה לאויב לעמוד בו. האויב נאלץ לסגת לאזור הפנימי של דברה-מרקום, ומשם נסוג ב-3 ו-4 באפריל לפי צו המפקדה העליונה באדיס-אבבה אל מעבר לגילוס הכחול, ועריקים לאלפים נשמשים משורותיו; הדבר אירע יומיים לפני שחילות הלויטננט-גנרל קניגהאם נכנסו לעיר הבירה.

„גדעון“ כילה את מלאכתו. בעזרת הר. א. פ. והאוכלוסיה שהסבירה לו פנים הכה באימלקים שוק על ירך. הוא המרידם ללא חשך, הוליכם שולל, הדריכם מנותה ושינה, ערער את עצביהם; נמצא שאחד ממשקל זבוב הפיל ארצה יריב אלים שכינה לעצמו „אלוף אפריקה

המורחית". הוא שהורה לצבא הבריטי פרק חדש במלחמות גריליה. לאות ולמופת היה איפוא הדבר שב־5 במאי 1941, בדיוק חמש שנים לאחר כניסת המרשל פֶּדוליו לאדיס־אבבה, ירד הקיסר היילה סילסיה מהר אנמוטו ונכנס לבירתו הקדומה־לפני המכונית שלו צעד הבמליון החבשי השני, ומאתריה במליון־הספר במצנפותיו. מכונית אחרת הסיעה את ראש „משלחת 101" הקרת; בימים הקשים במרם נמצאו כלי זין וצבא סדיר הוא הוא אשר סער את הפרסטיז'ה של בריטניה והקיסר גם יחד בגוג'אם העיפה והרצוצה. ובהכנסם בסך לאדיס־אבבה — היו 50 הגמלים הנאמנים האחרונים משיירות־האספקה שלהם, אשר כבר לא צלחו לכל עמל, נטבחים על גבעות מעל; את עצמותיהם של שאר פִּי־וֹ האלפים יכול אתה למצוא לאורך כל הדרך בואכה סודן.

נ. ל. סטיר

„גדעון" בחבש

החבשים דרשו את התחמושת שדובר עליה בפגישה שנערכה ב־28 ליוני בואדי חֶלְפָּה. הורכב ועד מצומצם שנועד להעלות את כל הנשק, הכבד ממשקל רובה, אשר ניתן להפנות ולהעמידו לצרכי ההתקוממות; הם מצאו 25 מקלעים וכמה רובים אנטי־טנקיים. המותר לא הגיע משום־מה לעולם לתעודתו. מזכיר המדינה גילה עד מהרה את מקום־התורפה שבכל מנגנון־ה־Q** אשר גועד לסייע בידי דן *** בגוג'אם, בעת ששאל מהו מספר הרובים שנשלחו להתם. הוגד לו שהמספר עדיין אינו מחזור, אולם גם דבר זה ימצא את פתרונו. היילה סילסיה אף הוא דרש לכנס את אנשי המשמר עבורו ולהתחיל באימוני הפליטים החבשים. עוד לפני־כן בא בדרישה לגייס את אנשי אריטריאה שבקניה, אך הוגד לו כי אין להשתמש בהם; לפי תקנות המלחמה נחשבו אנשי אריטריאה לעריקים, ומשום־כך נבצר מהם להתיצב בקרב נגד האיטלקים, אשר את שורותיהם נטשו. אולם יש ויש להביאם בחשבון לסלילת דרכים בקניה. כשענין הפולמוס הזה הגיע לאוני מר אידן — אומרים כי פלט מפיו רק מלה אחת, היא אחת הנמרצות בכל הלשון האנגלית. הובעה גם סברה כי יתכן שאנשי אריטריאה אינם נושאים כלל את נפשם למלחמה. לפיכך מיהרו אנדריו צ'פמן־אנדריוס**** ולורנצו, אריטראי לפי מוצאו, לסור אל מחנה האריטראים שבקניה, מקום שם חנו האנשים חמושי מעדרים. הוקראה לפניהם הזמנת הקיסר. לשמע הבשורה הזו יצאו אנשי אריטריאה מגדרם מרוב חדוה. האנשים החלו להשתולל, והיו מטופפים ברגליהם ומנשקים לתותם־המלך ולרגליו ולחיו של לורנצו. כפי שהסבירו — אין מלאכת הכבישים לפי רוחם.

המדיניות שנקט מר אידן נשאה מיד פרי הילולים. הובא מן המזרח התיכון המיור (אחרי־כן נתעלה לדרגת לויטננט־קולונל. ואחרי־כן לקולונל****) אורד וינגייט (מחיל־

* המיניסטר למלחמה, מר א. אידן, כאשר בקר במזרח התיכון בחורף 1941. — המער.
 ** «Q» (Quartermaster-General) — כנוי מקוצר למנגנון האפסנאות הצבאי. — המער.
 *** הקולונל דן סנדפורד, ראש המשלחת הבריטית שפעלה אז בגבול גוג'אם, בעירף האויב. — המער.
 **** מי שהיה קונסול בריטי בהרר, שבחבש. — המער.
 ***** ומאז — גם לבריגדיר. — המער.